

Türkiye’de Tipomorfoloji Alanına Yönelik Lisansüstü Tezlerin Sistematik İncelemesi

A Systematic Analysis of Postgraduate Theses on Typomorphology in Türkiye

Senay ÜRGEN Hicran Hanım HALAÇ Nuray ÖZKARACA ÖZALP

Geliş: XX.XX.202x | Kabul: 23.06.2026

Öz: Tipomorfoloji, kentsel ve mimari mekânların oluşum ve dönüşüm süreçlerini yapı tipleri ile kentsel doku arasındaki ilişkiler üzerinden inceleyen kuramsal ve analitik bir yaklaşımdır. Günümüzde hızlanan kentleşme, mekânsal kimlik kaybı ve plansız gelişim gibi sorunlar karşısında, kentsel çevrenin fiziksel ve tarihsel yapısının anlaşılmasına yönelik tipomorfolojik yaklaşımlar önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de tipomorfoloji alanında üretilen lisansüstü tezlerin gelişim seyrini, tematik ve kuramsal yönelimlerini, kullanılan araştırma yöntemlerini ve mekânsal odaklarını ortaya koymaktır. Bu kapsamda, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında farklı anahtar kelimeler kullanılarak gerçekleştirilen tarama sonucunda elde edilen kayıtlar veri temizleme ve eleme süreçlerinden geçirilmiş ve 2004–2026 yılları arasında tamamlanan 38 benzersiz lisansüstü tez bibliyometrik ve içerik analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Bulgular, tipomorfoloji alanındaki lisansüstü üretimin özellikle 2024–2025 yıllarında yoğunlaştığını; tezlerin ağırlıklı olarak yüksek lisans düzeyinde ve Türkçe olarak üretildiğini göstermektedir. İçerik analizi sonuçları, çalışmaların başlıca tarihsel değişim, planlama, kimlik analizi, kentsel dönüşüm ve koruma temaları etrafında şekillendiğini; kent ve yapı ölçeklerinin öne çıktığını ortaya koymaktadır. Karşılaştırmalı analiz ve tarihsel harita analizi en sık kullanılan araştırma yöntemleri arasında yer alırken, İngiliz ve İtalyan morfoloji ekollerinin kuramsal çerçevede belirgin bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Sonuç olarak çalışma, Türkiye’de tipomorfoloji alanındaki akademik üretimin mevcut durumunu, gelişim eğilimlerini ve araştırma yönelimlerini sistematik biçimde ortaya koyarak alanın gelecekteki araştırma gündemine ilişkin bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tipomorfoloji, kentsel morfoloji, sistematik analiz, bibliyometrik analiz, lisansüstü tezler.

Abstract: Typomorphology is a theoretical and analytical approach that examines the formation and transformation of urban and architectural spaces through the relationships between building types and urban fabric. In the context of accelerating urbanization, spatial identity loss, and unplanned development, typomorphological approaches have gained increasing importance for understanding the physical and historical structure of the built environment. This study aims to identify the developmental trajectory, thematic and theoretical orientations, research methods, and spatial foci of graduate theses produced on typomorphology in Türkiye. To this end, records retrieved from the National Thesis Center of the Council of Higher Education using various keywords were subjected to data cleaning and screening procedures, resulting in a final dataset of 38 unique graduate theses completed between 2004 and 2026. The theses were analyzed using bibliometric and content analysis methods. The findings indicate that graduate research on typomorphology has particularly intensified

* **Sorumlu Yazar:** Eskişehir Teknik Üniversitesi

Türkiye | surgen@ogr.eskisehir.edu.tr

Citation: Ürgen, S., Halaç, H. H. ve Özkaraca Özalp, N. (2026). Türkiye’de tipomorfoloji alanına yönelik lisansüstü tezlerin sistematik incelemesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 12 (48), 622-650.

Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır. *This article was checked by İntihal.net.* Bu makale Creative Commons lisansı altındadır. *This article is under the Creative Commons license.*

in 2024 and 2025, with theses predominantly produced at the master’s level and in Turkish. The content analysis reveals that the studies primarily focus on themes such as historical change, planning, identity analysis, urban transformation, and conservation, while the urban and building scales emerge as the predominant spatial scales. Comparative analysis and historical map analysis are among the most frequently employed research methods, while the English and Italian schools of urban morphology have a notable presence in the theoretical frameworks of the theses. Overall, this study systematically identifies the current state, developmental trends, and research orientations of academic production on typomorphology in Türkiye and provides a framework for the future research agenda of the field.

Keywords: Typomorphology, urban morphology, systematic analysis, bibliometric analysis, postgraduate theses

Giriş

Kentsel ve mimari mekânların biçimleniş süreçlerini anlamaya yönelik yaklaşımlar arasında önemli bir yere sahip olan tipomorfoloji, modern anlamda 1950’li yıllarda Saverio Muratori’nin çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır (Moudon, 1994). Yapı tipleri ile kentsel doku arasındaki ilişkileri tarihsel süreklilik ve mekânsal dönüşüm çerçevesinde inceleyen bu yaklaşım, kentsel formun okunması ve yorumlanmasına yönelik güçlü bir analiz yöntemi sunmaktadır (Cataldi, 2003). Tipomorfolojik yaklaşım, mevcut kentsel dokunun anlaşılmasına katkı sağlayan ve yeni tasarım ile planlama kararlarının bağlamsal ve bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmasına imkân tanıyan bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde hızlı kentleşme, kentsel dönüşüm süreçleri ve mekânsal kimliğin giderek zayıflaması, kentsel çevrenin kapsamlı olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu noktada tipomorfoloji, kentsel mekânın katmanlı yapısını ortaya koyarak geçmiş ile günümüz arasındaki ilişkileri analiz etme imkânı sunmakta ve sürdürülebilir kentsel gelişim açısından önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Antrop, 2005; Sanders & Woodward, 2015). Özellikle tarihi çevrelerin korunması, yerel kimliğin sürdürülmesi ve yeni müdahalelerin mevcut doku ile uyumlu biçimde geliştirilmesi süreçlerinde tipomorfolojik analizler önemli katkılar sağlamaktadır (Cataldi, 2003). Bu yaklaşımın kent çalışmalarında giderek daha fazla yer bulmasına karşın, tipomorfolojinin kuramsal temelleri ve yöntemsel gelişimi farklı disiplinler tarafından şekillendirilmiş geniş bir bilgi birikimine dayanmaktadır. Dolayısıyla alanın günümüzdeki konumunun ve araştırma eğilimlerinin anlaşılabilmesi için öncelikle tipomorfoloji kavramının kuramsal arka planının ortaya konulması gerekmektedir.

Tipomorfoloji kavramı, temelde “tip” ve “morfoloji” kavramlarının birleşiminden oluşmaktadır (Moudon, 1997). Bu nedenle kavramsal çerçevenin oluşturulabilmesi için öncelikle bu iki kavramın açıklanması gerekmektedir. Saverio Muratori tarafından geliştirilen ve daha sonra Gianfranco Caniggia tarafından derinleştirilen “öncül bireşim” (a priori synthesis) kavramı, tip kavramının açıklanmasında temel bir çerçeve sunmaktadır. Muratori’ye göre yapı tipi, tasarımcının zihninde biçimden önce var olan ve kolektif bilinçdışına dayanan bir öncül bireşim niteliği taşımaktadır (Cataldi, 2003). Bu

süreçte tip, tekil örneklerin ortak özelliklerinden türeyen bir sentez olarak ortaya çıkmakta ve toplumsal ihtiyaçlar ile teknik imkânlar doğrultusunda zaman içerisinde dönüşmektedir (Cataldi, 2003 ; Moudon, 1997). Rossi (1982)'ye göre tip, biçimi önceleyen ve onu oluşturan mantıksal bir ilke niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda tipoloji, kenti oluşturan temel öğelerin (yapılar, sokaklar ve mahalleler) ortak özellikleri doğrultusunda sınıflandırıldığı analitik bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Rossi (1982), yapıların kentin bütününe ait parçalar olarak ele alınması gerektiğini vurgulamakta ve yapı ile kentsel doku arasındaki ilişkinin bu bütünlük içerisinde değerlendirilmesini önermektedir.

Kentsel morfoloji ise en genel anlamıyla insan yerleşimlerinin fiziksel formunun incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Moudon, 1997; Whitehand, 2012). Larkham ve Jones (1991), kent morfolojisini kentsel formun fiziksel dokusu ile bu dokuyu biçimlendiren süreçlerin incelenmesi olarak açıklarken, Moudon (1997) kenti insan yaşamının fiziksel çevresi olarak ele almakta ve morfolojik incelemelerin bu çevrenin oluşumunu anlamaya yönelik olduğunu belirtmektedir.

Tip ve morfoloji kavramlarının birlikte ele alınmasıyla ortaya çıkan tipomorfoloji yaklaşımı, kentsel formun tipolojik ve morfolojik boyutlarını birlikte değerlendiren bütüncül bir analiz çerçevesi sunmaktadır (Moudon, 1997). Bu yaklaşım, yapı tipleri ile kentsel doku arasındaki ilişkileri inceleyerek kentsel yapının oluşum ve dönüşüm süreçlerinin anlaşılmasını amaçlamaktadır. Bu kapsamda yapılar, parseller, sokaklar ve açık alanlar birbirleriyle olan ilişkileri içerisinde değerlendirilmekte, böylece kentsel dokunun tarihsel gelişimi ve mekânsal örüntüleri sistemli bir biçimde okunabilmektedir. Özellikle tarihsel kent dokularının çözümlenmesinde önemli bir yöntem olarak öne çıkan tipomorfoloji, çok katmanlı kentsel yapıların anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Cataldi, 2003; Moudon, 1997).

Tipomorfoloji yaklaşımının kuramsal temelleri, kent morfolojisi çalışmalarının gelişimiyle birlikte farklı coğrafyalarda şekillenen çeşitli düşünce gelenekleri aracılığıyla zenginleşmiştir. Kentsel yerleşimlerin tarihsel gelişimi ile mekânsal örüntülerini açıklamaya yönelik bu çalışmalar, zaman içerisinde farklı yöntemsel ve kavramsal yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda tipomorfoloji literatüründe öne çıkan başlıca gelenekler İtalyan, İngiliz ve Fransız ekolleridir (Moudon, 1997).

İtalyan Ekolü (Muratorian Gelenek), 1940'lı ve 1950'li yıllarda Saverio Muratori öncülüğünde, modern mimarinin kentler üzerindeki etkilerine eleştirel bir yaklaşım çerçevesinde İtalya'da ortaya çıkmıştır (Moudon, 1994). Muratori, kentin yapısının ancak bina tipolojilerinin tarihsel süreç içerisindeki dönüşümünün incelenmesiyle

anlaşılabileceğini savunmuştur. Bu yaklaşımın önemli kavramlarından biri olan "Süreçsel Tipoloji" (Procedural Typology), Gianfranco Caniggia tarafından geliştirilmiş ve yapı tiplerinin Orta Çağ'dan itibaren geçirdiği evrimsel değişim sistematik bir çerçeveye oturtulmuştur. İtalyan ekolü, analize yapı ölçeğinden başlayarak kent bütününe doğru ilerleyen tümevarımsal bir yöntem benimsemekte ve mimariyi kentsel formun temel bileşeni olarak ele almaktadır (Kropf, 2009).

İngiliz Ekolü (Conzenian Gelenek), M.R.G. Conzen'in 1960 yılında yayımladığı Alnwick çalışmasıyla şekillenmiş olup, kentsel formu coğrafi bir bakış açısıyla ele almaktadır (Moudon, 1997). Bu gelenek, kentin biçimsel özelliklerini kent planı üzerinden incelemekte ve makro ölçekten mikro ölçeğe doğru ilerleyen tümdengelimci bir yaklaşım benimsemektedir. Conzen, "Parsel Döngüsü" (Burgage Cycle), "Çeper-Kuşak" (Fringe Belt) ve "Morfolojik Dönem" gibi kavramlarla kentsel formun zamansal katmanlaşmasını açıklamış ve kentsel morfoloji literatürüne önemli katkılar sunmaktadır (Conzen, 1960). Ayrıca, Conzen'in Alnwick çalışmasında geliştirdiği makrodan mikro ölçeğe uzanan hiyerarşik morfolojik bölgeleme yaklaşımının, sonraki çalışmalarda farklı ölçeklerdeki yerleşimlere uygulandığı görülmektedir (Güneş vd., 2025).

Fransız Ekolü (Versailles Okulu), 1960'ların sonunda Philippe Panerai, Jean Castex ve Jean-Charles Depaule tarafından Versailles Mimarlık Okulu bünyesinde geliştirilmiştir (Moudon, 1997). İtalyan ve İngiliz gelenekleri arasında konumlanan bu yaklaşım, mimarların yanı sıra sosyologlar, tarihçiler ve plancıları da içeren disiplinlerarası bir yapıya sahiptir. Henri Lefebvre'in düşüncelerinden etkilenen ekol, toplumsal dinamikler ile mekânsal yapı arasındaki ilişkiye odaklanmakta ve kentsel dokuyu tarihsel ve toplumsal süreçlerin bir ürünü olarak değerlendirmektedir (Moudon, 1994).

Genel olarak değerlendirildiğinde, farklı disiplinler ve kültürel arka planlardan beslenen bu üç ekol, kentsel dokuların oluşumunu ve dönüşümünü açıklamaya yönelik önemli kuramsal ve yöntemsel katkılar sunmaktadır. Özellikle İtalya, İngiltere ve Fransa merkezli çalışmalar, tipomorfolojik düşüncenin gelişiminde belirleyici olmuş ve günümüzde kullanılan birçok kavramsal çerçevenin temelini oluşturmuştur (Gürer, 2016). Farklı kuramsal gelenekler tarafından şekillenen bu birikim, tipomorfolojinin yalnızca kentsel formun çözümlenmesine yönelik bir yöntem olmanın ötesine geçerek mimarlık, koruma ve planlama alanlarında da geniş bir uygulama alanı kazanmasını sağlamıştır. Tarihsel süreç içerisinde geliştirilen kavramsal ve yöntemsel yaklaşımlar, tipomorfolojiyi kentsel çevrenin okunması, karakterinin anlaşılması ve geleceğe yönelik tasarım kararlarının yönlendirilmesinde önemli bir referans haline getirmiştir. Bu doğrultuda tipomorfolojinin mimarlık disiplinindeki yeri, kuramsal, kültürel ve uygulamaya yönelik boyutlarıyla ele alınabilmektedir.

Kuramsal temelleri farklı ekoller aracılığıyla şekillenen tipomorfoloji, yapı tipleri ile kentsel doku arasındaki ilişkileri tarihsel, kültürel ve mekânsal bağlamlarıyla ele alan önemli bir kuramsal ve yöntemsel çerçeve sunmaktadır. Yerel mimariyi odağına alması, değişim ve sürekliliği birlikte değerlendirmesi ve yapı ölçeğinden kentsel dokuya uzanan çok ölçekli analiz imkânı sağlaması sayesinde kentsel formun oluşum süreçlerinin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu yönüyle tarihsel çevrelerin korunması, kentsel dönüşüm süreçlerinin yorumlanması ve bağlama duyarlı tasarım kararlarının geliştirilmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Tipomorfolojik analizler, farklı ölçekler arasındaki ilişkileri sistematik biçimde inceleyerek kentsel formun oluşum dinamiklerini ortaya koymakta ve tasarım sürecine analitik bir temel kazandırmaktadır (Maretto, 2018; Moudon, 1989; Sanders & Baker, 2016).

Tipomorfolojinin mimarlık alanındaki önemi yalnızca analitik bir araç olmasından kaynaklanmamaktadır. Christian Norberg-Schulz (1976), mimarlığın tekil yapı üretiminin ötesinde bütüncül bir çevre oluşturma eylemi olduğunu vurgulamaktadır. Bu doğrultuda tipomorfolojik yaklaşım, yerin özgün karakterinin ve anlamının mekânsal biçimleniş üzerindeki etkilerinin anlaşılmasına katkı sunmaktadır. Kültürel açıdan değerlendirildiğinde ise kent morfolojisi, kültür ile kentsel form arasındaki ilişkiyi ele almakta, tipomorfoloji ise bu ilişkinin okunmasına imkân veren önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu yaklaşım, tekil yapıların estetik özelliklerinden ziyade, yapı grupları ile bunların kent bütünüyle kurduğu ilişkiler üzerine odaklanmaktadır (Barke, 2018).

Bu bağlamda tipomorfoloji, kentsel karakterin anlaşılmasında da önemli bir rol üstlenmektedir. Kentsel karakter, bir kenti diğerlerinden ayıran özgün niteliklerin bütünü olarak tanımlanmakta olup, hem fiziksel çevre hem de kullanıcı deneyimleri tarafından şekillenmektedir. Karl Kropf (1996), yapıli çevrenin kent kimliğinin oluşumundaki belirleyici rolüne dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, Maretto'nun (2018) kültürel sürdürülebilirlik kapsamında ele aldığı özgünlük kavramı, yerel kimlik ve değerlerin korunmasının önemini ortaya koymaktadır (Barke, 2018). Tipomorfolojinin uygulama boyutu ise planlama, koruma ve tasarım süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Tipomorfolojik analizler aracılığıyla kentsel dokunun tarihsel ve yapısal özelliklerinin ortaya konulması, daha bilinçli ve bağlama duyarlı tasarım kararlarının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda bu analizler, koruma yaklaşımlarına temel oluşturmakta ve kentsel politikalara yön verebilecek önemli bir veri kaynağı sunmaktadır (Moudon, 1989). Sonuç olarak tipomorfoloji, mimarlık, şehir ve bölge planlama, koruma ve kentsel tasarım alanlarında kuramsal ve uygulamaya yönelik güçlü bir konuma sahiptir. Bununla birlikte, alanın Türkiye'deki akademik gelişimine ilişkin mevcut çalışmaların çoğunlukla belirli kentler, bölgeler veya örnek alanlar üzerinden yürütüldüğü, lisansüstü tezlerdeki akademik üretimin genel eğilimlerini ortaya koyan bütüncül ve sistematik

değerlendirmelerin ise sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle çalışmaların dönemsel dağılımları, kuramsal ve tematik yönelimleri, çalışma ölçekleri, mekânsal kapsamı ve yöntemsel tercihleri arasındaki eğilimleri bir arada değerlendiren kapsamlı bir çerçeve bulunmamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de tipomorfoloji alanında gerçekleştirilen lisansüstü tezleri bibliyometrik ve sistematik içerik analizi yöntemleriyle inceleyerek alandaki akademik üretimin genel görünümünü ve araştırma eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda tezler; tür, dil, disiplinler dağılım ve yıllara göre üretim gibi bibliyometrik özelliklerinin yanı sıra kuramsal yaklaşımları, tematik odakları, çalışma ölçekleri, yerleşim türleri, örneklem alanları, araştırma yöntemleri ve analiz boyutları açısından değerlendirilmektedir. Çalışmanın önemi, Türkiye’de tipomorfoloji alanında üretilen lisansüstü tezleri tekil çalışmaların ötesinde bütüncül bir çerçevede ele alarak alanın mevcut akademik birikimini ve araştırma eğilimlerini sistematik biçimde ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle elde edilen bulguların, alanda öne çıkan araştırma yönelimlerinin ve daha sınırlı ele alınan konuların belirlenmesine katkı sağlayarak gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalar için bir çerçeve oluşturması beklenmektedir.

Araştırma kapsamında veriler, Türkiye’de tamamlanan lisansüstü tezlere ilişkin kapsamlı ve resmî bir kaynak olması nedeniyle Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edilmiştir. “tipo-morfoloji”, “tipomorfoloji”, “typomorphological” ve “typomorphology” anahtar kelimeleri kullanılarak gerçekleştirilen tarama ve veri temizleme süreci sonucunda 38 benzersiz lisansüstü tez araştırma kapsamına alınmıştır. İnceleme, 2004–2026 yılları arasında yayımlanan bu tezlerle sınırlandırılmıştır. Araştırmada bibliyometrik özelliklerin yanı sıra tezlerin kuramsal, tematik, mekânsal ve yöntemsel özellikleri sistematik olarak incelenmiştir. Veri toplama sürecinin belirli anahtar kelimelerle ve Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında erişilebilen tezlerle sınırlı olması, çalışmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu nedenle farklı kavramsallaştırmalar veya anahtar kelimelerle hazırlanmış ve veri tabanında erişilemeyen çalışmalar araştırma kapsamı dışında kalmış olabilir.

Araştırmanın Problemi

Türkiye’de tipomorfoloji alanında gerçekleştirilen lisansüstü çalışmaların sayısı son yıllarda artış göstermekle birlikte, bu akademik üretimin genel yapısını ve gelişim eğilimlerini ortaya koyan bütüncül ve sistematik değerlendirmelerin sınırlı olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmaların çoğunlukla belirli kentler, bölgeler veya örnek alanlar üzerinden yürütülmesi, Türkiye’de tipomorfoloji araştırmalarının genel eğilimlerinin değerlendirilmesini güçleştirmektedir. Özellikle lisansüstü tezlerin dönemsel dağılımı,

kuramsal yaklaşımları, tematik yönelimleri, çalışma ölçekleri, mekânsal kapsamaları ve yöntemsel tercihleri arasındaki ilişkileri ortaya koyan kapsamlı bir değerlendirmeye ihtiyaç bulunmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın temel problemi, Türkiye’de tipomorfoloji alanında üretilen lisansüstü tezlerin akademik üretim eğilimlerinin, kuramsal ve tematik yönelimlerinin, mekânsal odaklarının ve yöntemsel özelliklerinin bütüncül ve sistematik bir çerçevede henüz yeterince ortaya konulmamış olmasıdır.

Yöntem

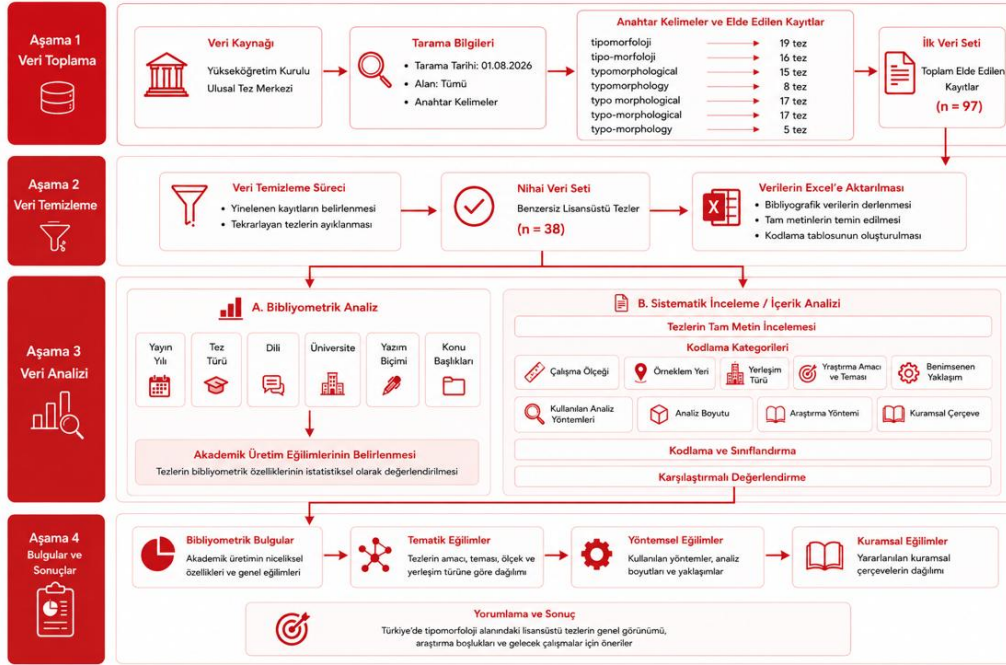
Bu çalışma kapsamında, Türkiye’de tipomorfoloji alanında hazırlanmış lisansüstü tezler incelenmiştir. Araştırmada, tezlerin bibliyometrik özelliklerinin belirlenmesi için bibliyometrik analizden, içeriksel özelliklerinin değerlendirilmesi için ise sistematik inceleme yaklaşımından yararlanılmıştır. Bibliyometrik analiz, belirli bir araştırma alanına ilişkin bilimsel üretimin niceliksel yapısını istatistiksel göstergeler üzerinden değerlendirmeye ve alandaki araştırma eğilimlerini ortaya çıkarmaya olanak sağlayan bir yöntemdir (Ninkov vd., 2022). Sistematik inceleme ise belirli bir araştırma konusuna ilişkin çalışmaların önceden belirlenen ölçütler doğrultusunda sistemli, şeffaf ve tekrarlanabilir bir biçimde değerlendirilmesine dayanmaktadır (Çınar, 2021). Bu tür çalışmaların güvenilir sonuçlar ortaya koyabilmesi için araştırma sürecinin belirli yöntemsel kurallar çerçevesinde yürütülmesi ve ilgili çalışmaların kapsamlı biçimde incelenmesi gerekmektedir (Karaçam, 2013). Bibliyometrik analiz, alandaki akademik üretimin genel eğilimlerinin ve niceliksel özelliklerinin ortaya konulmasına olanak sağlarken, sistematik inceleme yaklaşımı çalışmaların içeriksel özelliklerinin belirli ölçütler çerçevesinde ayrıntılı olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, tipomorfoloji alanında hazırlanmış lisansüstü tezlerin hem bibliyometrik özelliklerinin hem de içeriksel eğilimlerinin çok boyutlu bir bakış açısıyla ortaya konulabilmesi amacıyla bu iki yöntem birlikte kullanılmıştır.

Veri kaynağı olarak Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tercih edilmiştir. Bu veri tabanı, Türkiye’de tamamlanan lisansüstü tezleri kapsamlı bir biçimde içermesi, tezlere ilişkin bibliyografik bilgilere ve tam metinlere erişim imkânı sunması nedeniyle tipomorfoloji alanındaki akademik üretimin incelenmesi açısından uygun bir kaynak olarak değerlendirilmiştir. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi üzerinden gerçekleştirilen ilk tarama 27.04.2026 tarihinde yapılmış, veri setinin güncellenmesi amacıyla 01.08.2026 tarihinde ek bir tarama gerçekleştirilerek yeni kayıtlar veri setine dâhil edilmiştir. Tarama sürecinde “alan: tümü” filtresi kullanılarak tipomorfoloji, tipomorfoloji, typomorphological, typomorphology, typo morphological, typo-morphological ve typo-morphology anahtar kelimeleri üzerinden sorgulama yapılmıştır. Bu arama sonucunda sırasıyla 19, 16, 15, 8, 17, 17 ve 5 teze ulaşılmıştır. Farklı anahtar kelimeler kullanılması nedeniyle veri setinde tekrar eden kayıtlar bulunduğundan, yinelenen tezler

veri temizleme süreci kapsamında ayıklanmış ve analiz için toplam 38 benzersiz tez belirlenmiştir.

Belirlenen tezler öncelikle Microsoft Excel ortamına aktarılmış ve Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan bibliyografik bilgilerden yararlanılarak tezlerin yayın yılı, dili, türü, üniversitesi, yazım biçimi ve konu başlıklarına ilişkin veriler derlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda tezlerin bibliyometrik özellikleri değerlendirilmiştir. Ardından tezlerin tam metinleri ayrıntılı olarak incelenmiş ve içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinde kullanılan kategoriler araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulmuş olup; çalışma ölçeği, örneklem yeri, yerleşim türü, araştırma amacı ve teması, benimsenen yaklaşım, kullanılan analiz yöntemleri, analiz boyutu, araştırma yöntemi ve yararlanılan kuramsal çerçeve başlıklarını kapsamaktadır. Elde edilen veriler belirlenen kategoriler doğrultusunda kodlanarak Excel ortamında düzenlenmiş ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma süreci dört aşamadan oluşmaktadır (Görsel 1). İlk aşama olan Veri Toplama sürecinde veri tabanında tarama gerçekleştirilerek tez kayıtlarına ulaşılmıştır. İkinci aşama olan Veri Temizleme sürecinde yinelenen kayıtlar ayıklanmış ve analiz için kullanılacak nihai veri seti oluşturulmuştur. Üçüncü aşama olan Veri Analizi sürecinde bibliyometrik analiz ve sistematik inceleme birlikte yürütülmüş; tezlerin bibliyometrik özellikleri ile içeriksel özellikleri değerlendirilmiştir. Son aşama olan Bulgular ve Sonuçlar aşamasında ise elde edilen veriler yorumlanarak alandaki bibliyometrik, tematik, yöntemsel ve kuramsal eğilimler ortaya konulmuştur. Böylece Türkiye’de tipomorfoloji alanında gerçekleştirilen lisansüstü araştırmaların genel görünümü değerlendirilmiş, alandaki araştırma boşlukları belirlenmiş ve gelecekte yapılabilecek çalışmalara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Görsel 1: Araştırma sürecine ilişkin akış diyagramı (ChatGPT ile görselleştirilmiştir)

Bibliyometrik Analiz Bulguları

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edilen 38 benzersiz lisansüstü tez, öncelikle bibliyometrik özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Söz konusu veriler doğrudan veri tabanından elde edilmiş olup araştırmanın ilk analiz aşamasını oluşturmaktadır. Tablo 1'de, tipomorfoloji alanında 2004–2026 yılları arasında yayımlanan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı ile tez türü ve yazım dili özellikleri sunulmaktadır. Tez türü açısından incelendiğinde, toplam 38 lisansüstü tezin 28'inin yüksek lisans, 10'unun ise doktora tezi olduğu belirlenmiştir. Dil özellikleri bakımından değerlendirildiğinde ise tezlerin 24'ünün Türkçe, 14'inin ise İngilizce olarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Tez türü ile dil özellikleri birlikte ele alındığında, doktora tezlerinin 5'ünün İngilizce, 5'inin Türkçe; yüksek lisans tezlerinin ise 9'sinin İngilizce ve 19'nin Türkçe olduğu görülmektedir. Bu dağılım, tipomorfoloji alanındaki lisansüstü çalışmaların büyük ölçüde yüksek lisans düzeyinde ve Türkçe dilinde üretildiğini göstermektedir.

İncelenen veri setinde bu alandaki ilk tezin 2004 yılında yayımlandığı belirlenmiş olup, analiz kapsamı 2004–2026 yılları arasındaki çalışmaları içermektedir. Bulgular, tez üretiminin yıllar içerisinde düzenli bir dağılım göstermediğini ortaya koymaktadır. En fazla tezin 2025 yılında 10 tez ile hazırlandığı, bunu 2024 yılında 8 ve 2020 yılında 5 tez ile

izlediğı görölmektedir. 2019 ve 2026 yıllarında 3’er tez, 2021 yılında ise 2 tez yayımlanmıştır. Buna karşılık, 2004, 2010, 2015, 2016, 2017, 2022 ve 2023 yıllarının her birinde 1 tez hazırlanmıştır. Ayrıca, 2005–2009 yılları arasında ve 2011–2014 ile 2018 yıllarında tipomorfoloji alanında tamamlanmış herhangi bir lisansüstü teze rastlanmamıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde, tez üretiminin belirli yıllarda yoğunlaştığı ve özellikle 2024–2025 döneminde önceki yıllara kıyasla daha yüksek sayıda çalışmanın gerçekleştirildiğı görölmektedir.

Tablo 1: Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Tez Türü Ve Tez Dili Açısından Dağılımı

Yıl	Tez Sayısı	Tezin Türü		Tezin Dili	
		Yüksek Lisans	Doktora	Türkçe	İngilizce
2026	3	3	-	1	2
2025	10	7	3	7	3
2024	8	4	4	4	4
2023	1	1	-	1	-
2022	1	1	-	1	-
2021	2	1	1	-	2
2020	5	4	1	5	-
2019	3	3	-	3	-
2017	1	1	1	-	1
2016	1	1	-	-	1
2015	1	1	-	1	-
2010	1	1	-	1	-
2004	1	1	-	-	1
Toplam	38	28	10	24	14

Tezlerin üniversitelere göre dağılımı incelendiğinde belirli kurumların öne çıktığı görölmektedir. İstanbul Teknik Üniversitesi 9, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi 5, Orta Doğu Teknik Üniversitesi 4, Yıldız Teknik Üniversitesi 3, Konya Teknik Üniversitesi 2, Özyeğin Üniversitesi 2, İzmir Demokrasi Üniversitesi 2, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü 2 ve diğer üniversiteler 1’er tez olarak sıralanmaktadır. Ayrıca, Türkiye’deki

üniversitelere ek olarak University of Liverpool bünyesinde hazırlanmış bir tez de yer almaktadır (Tablo 2).

Tablo 2: Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	Sayı	Yüzdelik	Üniversite	Sayı	Yüzdelik
İstanbul Üniversitesi	9	%23,68	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	%2,63
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	5	%13,16	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	1	%2,63
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	4	%10,53	Düzce Üniversitesi	1	%2,63
Yıldız Teknik Üniversitesi	3	%7,89	Mersin Üniversitesi	1	%2,63
Konya Teknik Üniversitesi	2	%5,26	İzmir Demokrasi Üniversitesi	1	%2,63
İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	2	%5,26	Eskişehir Teknik Üniversitesi	1	%2,63
Özyeğin Üniversitesi	2	%5,26	Kocaeli Üniversitesi	1	%2,63
Gazi Üniversitesi	1	%2,63	University of Liverpool	1	%2,63
Fırat Üniversitesi	1	%2,63			
Toplam				38	%100

Tezlerde yer alan konu etiketleri incelendiğinde, bazı tezlerin birden fazla konu başlığı altında sınıflandırılması nedeniyle toplam 51 konu ataması bulunduğu görülmektedir. Konu dağılımında Mimarlık 30 konu ataması ile açık ara en baskın alan olurken, Şehircilik ve Bölge Planlama 12 konu ataması ile ikinci sırada yer almaktadır. Morfoloji 5 konu ataması ile daha sınırlı bir temsil gösterirken, Coğrafya, Arşiv, Tarih ve

Sosyoloji alanlarının her biri toplam konu etiketlerinin %1,96’sını oluşturmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3: Lisansüstü Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Konu	Sayı	Yüzdelik
Mimarlık = Architecture	30	%58,82
Şehircilik ve Bölge Planlama = Urban and Regional Planning	12	%23,53
Morfoloji = Morphology	5	%9,80
Coğrafya = Geography	1	%1,96
Arşiv = Archive	1	%1,96
Tarih = History	1	%1,96
Sosyoloji = Sociology	1	%1,96
Toplam	51	%100

Lisansüstü tezlerin anahtar kelimeleri incelendiğinde, 10 tezde anahtar kelime alanının boş bırakıldığı ve dolayısıyla herhangi bir anahtar kelimeye yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu durum, toplam veri setinin yaklaşık dörtte birine karşılık gelmekte olup bibliyometrik analiz açısından önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Anahtar kelime eksikliği, çalışmaların erişilebilirliğini ve literatür içerisindeki görünürlüğünü azaltmakta, aynı zamanda kavramsal haritalama ve eğilim analizlerini de zorlaştırmaktadır. Anahtar kelime içeren 28 tez üzerinden gerçekleştirilen değerlendirme sonucunda toplam 142 anahtar kelime belirlenmiş ve söz konusu anahtar kelimelerin önemli bir kavramsal çeşitlilik sergilediği görülmüştür. Analiz sonucunda en sık tekrar eden anahtar kelimelerin tipomorfoloji (16), kentsel morfoloji (13) ve mekân dizimi (4) olduğu belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Lisansüstü Tezlerin Anahtar Kelime Dağılımı

Anahtar Kelime	Sıklık
Tipomorfoloji	16
Kentsel morfoloji	13
Mekan dizimi	4
Tipoloji, morfoloji	2

Yel değirmeni, değişim, cezaevi, hapisane, fonksiyon dönüşümü, kültürel işlevler, Adana, konut alanları, konut tipleri, kapalı site, kapalı yerleşim, Göktürk, mekânsal başkalaşım, üniversite kentleri, kentsel değişim, AHP, katmanlaşma, kentsel, kırsal, marjinal mekân, yasal genelevler, mekânsal dışlanma, konut, Düzce, deprem, Eryaman III, toplu konut, kentsel tasarım, kent adası, sokak, alışveriş merkezi, Kovid-19, tipomorfolojik dönüşüm, Samsun, sürdürülebilir yeniden inşa, enerji verimli tasarım, kentsel planlama, geleneksel mimari, savaş sonrası Halep, kentsel canlandırma, kentsel sağlıklaştırma, kentsel yenileme, kent merkezi, mimaride bağlam, mimari tasarım, mimari tasarım eğitimi, iç içe gömülü yarı-deneysel model, konut tipolojisi, a priori tip, a posteriori tip, İstanbul, yüksek konut blokları, yerleşme formu, kentsel yoğunluk, kentsel mekân, tarihi çevre, NSGA-II, genetik algoritma, biçim grameri, Aksaray, kent formu, tarihsel değişim, Elazığ, kentsel açık alan, meydan, toplumsal cinsiyet, kentsel doku, ara mekân, Batıkent, SAR73 Doku metodolojisi, Hollanda yapısalcılığı, Karadeniz Ereğli, kültürel miras, tarihsel coğrafi yaklaşım, kentsel blok, kentsel kalite, Muğla, sürdürülebilir kentsel biçim kalitesi, morfolojik dönem, parsel döngüsü, Conzen, tipolojik süreç yaklaşımı, mekân-kültür ilişkisi, Şanlıurfa, yer anlatısı, ritüel, bina tipolojileri, kültürel etki ve sokak örüntüsü, kentsel yapı, kentsel form, yapı adası, parsel dokusu, binalar, altyapı, bina yoğunluğu, tasarım kriterleri, kentsel tasarım kılavuzları, karşılaştırmalı analizler, çok-katmanlı kent, kentsel tipo-morfoloji, kentsel form elemanlarının hiyerarşisi, koruma amaçlı imar planı, kırsal mahalle, Aliağa.

Anahtar kelimelerin kullanım frekanslarına dayalı kelime bulutu dağılımı incelendiğinde, kelime bazında en sık tekrar eden kavramların kentsel, morfoloji, tipomorfoloji, mekân, konut ve tasarım olduğu görülmektedir (Görsel 2). Özellikle tipomorfoloji ve morfoloji kavramlarının belirginliği, çalışmaların morfolojik yaklaşımlar etrafında şekillendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, kelime bulutu tek tek kelimelerin tekrar sıklıklarına göre oluşturulduğundan, mekân ve kentsel gibi kavramlar farklı anahtar kelime grupları içerisinde sıkça yer almaları nedeniyle görselde daha baskın bir görünüm sergilemektedir. Bu nedenle kelime bulutu, anahtar kelimelerin birebir dağılımından ziyade literatürde öne çıkan kavramsal eğilimlerin görsel bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

Görsel 2: Anahtar kelimelerin frekanslarına dayalı kelime bulutu

Tezler incelendiğinde, tipomorfoloji kavramının literatürde farklı yazım biçimleriyle kullanıldığı görülmektedir. İnceleme sonucunda kavramın “tipomorfoloji”, “tipo-morfoloji” ve “tipo morfoloji” olmak üzere üç farklı biçimde ifade edildiği belirlenmiştir. Kullanımlar değerlendirildiğinde, “tipomorfoloji” ifadesinin 23 tezde, “tipo-morfoloji” ifadesinin 20 tezde ve “tipo morfoloji” ifadesinin 2 tezde kullanıldığı görülmektedir (Tablo 5). Birden fazla yazım biçiminin aynı tez içerisinde kullanıldığı da tespit edilmiştir. Buna göre 2 tezde üç yazım biçiminin tamamına, 3 tezde ise “tipomorfoloji” ve “tipo-morfoloji” ifadelerine birlikte yer verilmiştir. Bu durum, tipomorfoloji kavramının kullanımında terminolojik çeşitliliğin bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 5: Tipomorfoloji Kavramının Tezlerdeki Yazım Biçimlerinin Kullanım Sıklığı

Yazım biçimi	Tez sayısı	Oran (%)
tipomorfoloji	23	60,5
tipo-morfoloji	20	52,6
tipo morfoloji	2	5,3

İçerik Analiz Bulguları

Bu bölümde, çalışma kapsamında incelenen tezler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bibliyometrik bulguların ortaya koyduğu nicel dağılımların ardından, tezlerin kuramsal eğilimlerini, tematik yönelimlerini, mekânsal kapsamlarını ve yöntemsel özelliklerini daha ayrıntılı biçimde incelemek amacıyla çok katmanlı bir içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinde, tipomorfoloji alanının çok boyutlu yapısını

yansıtabilmek amacıyla kapsamlı bir analiz çerçevesi geliştirilmiştir. Bu çerçeve, literatür taraması ve tezlerle yönelik ön incelemeler doğrultusunda belirlenen sekiz ana başlık altında yapılandırılmıştır (Tablo 6).

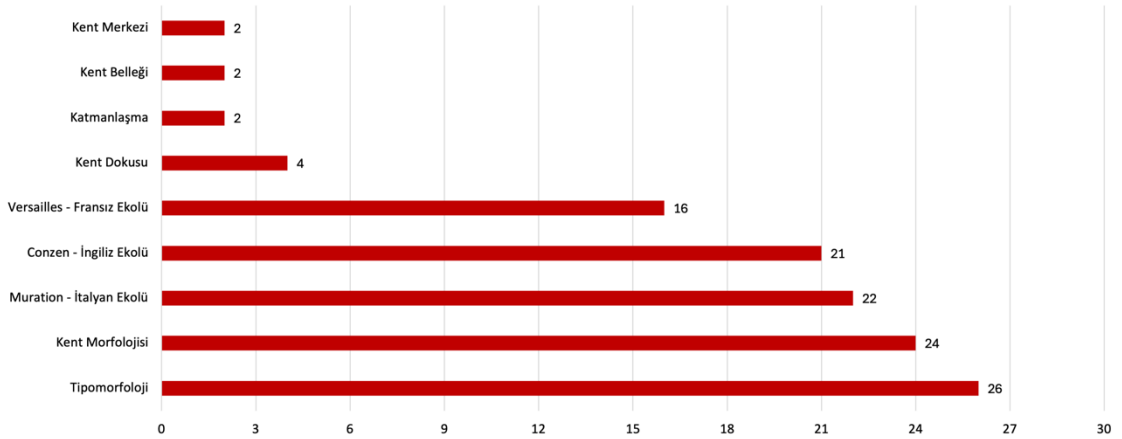
Tablo 6: İçerik Analiz Kriterleri

Kuramsal Altyapı	Araştırma Amacı ve Temalar	Çalışma Ölçekleri	Yerleşim Türü	Örneklem Yerleri	Araştırma Yöntemi	Analiz Yöntemi	Analiz Boyutları
------------------	----------------------------	-------------------	---------------	------------------	-------------------	----------------	------------------

Makalede Yapılan incelemeler sonucunda, tezlerin literatür taramalarında yer verilen kuramsal çerçeveler değerlendirilmiş ve 38 tezde toplam 25 farklı kuramsal yaklaşım ile kavramsal çerçeveye referans verildiği belirlenmiştir. Ayrıca, tezlerin önemli bir bölümünde birden fazla kuramsal yaklaşıma yer verildiği, bazı çalışmaların ise beş veya altı farklı kuramsal çerçeveyi bir arada ele aldığı görülmüştür. Bu durum, tipomorfoloji alanındaki çalışmaların kuramsal açıdan çok katmanlı ve disiplinlerarası bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Analiz sonuçlarına göre, “tipomorfoloji” kavramı 26 tezde, “kent morfolojisi” ise 24 tezde doğrudan kuramsal referans olarak kullanılmıştır. Bu durum, çalışmaların büyük ölçüde morfolojik okuma ve tipolojik çözümleme yaklaşımı etrafında şekillendiğini göstermektedir. Kuramsal arka plan içerisinde öne çıkan diğer yaklaşımlar Conzen’in İngiliz ekolü ile Muratori’nin İtalyan ekolüdür. İncelenen tezlerin 21’inde İngiliz ekolüne, 22’sinde ise İtalyan ekolüne referans verildiği belirlenmiştir. Buna karşılık, Fransız ekolü ve Versailles yaklaşımına 16 tezde değinilmiştir. Bu sonuç, İngiliz ve İtalyan ekollerinin tezlerde daha sık başvurulmuş kuramsal yaklaşımlar olduğunu göstermektedir.

Baskın kuramsal yaklaşımların yanı sıra, kent dokusu 4 tezde kuramsal referans olarak ele alınırken, katmanlaşma, kent belleği ve kent merkezi 2’şer tezde kuramsal çerçeve kapsamında ele alınmıştır. Mekân kullanım kalitesi ve yetkinlik, izlek bağımlılığı, konut alanlarının değişimi, kapalı konut siteleri, başkent kavramı, mimari tasarım eğitimi, parsel temelli kentleşme, kent kimliği, kamusal mekân olarak AVM, hafıza-anıt-arşiv ve şehir-marjinalite gibi çeşitli kavramsal çerçevelere de yer verildiği belirlenmiştir. Bu durum, tipomorfoloji çalışmalarının belirli kuramsal gelenekler etrafında yoğunlaşmakla birlikte, farklı temalar ve disiplinlerarası yaklaşımlarla da zenginleştiğini ortaya koymaktadır (Grafik 1).

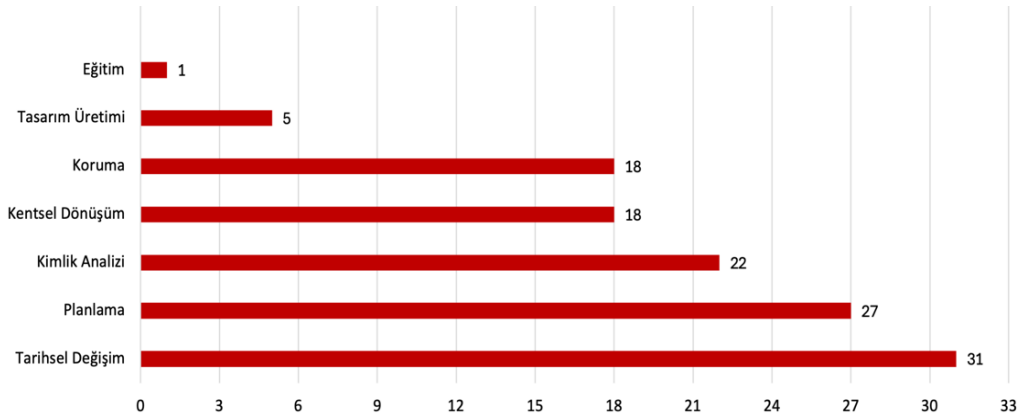
Grafik 1: Kuramsal Altyapı

Tematik kodlama sürecini şeffaflaştırmak amacıyla, her tema için kodlama ölçütleri önceden belirlenmiştir (Tablo 7). Bir tez, araştırma amacı doğrultusunda birden fazla ölçütü karşılayabildiği için aynı anda birden fazla tema altında kodlanabilmektedir. Tema frekansları her bir temanın incelenen tezlerde görülme sıklığını ifade etmektedir.

Tablo 7: Araştırma Amacı ve Tema Kategorileri Kodlama Ölçütleri

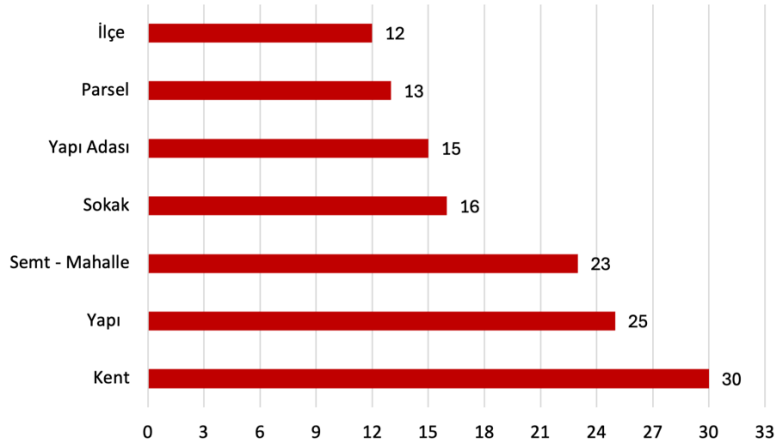
Kategori	Kodlama ölçütü
Eğitim	Tipomorfoloji mimarlık, kentsel tasarım veya tasarım eğitimi bağlamında ele alınıyorsa
Tasarım Üretimi	Tipomorfolojik analiz tasarım önerisi veya tasarım üretim sürecine temel oluşturuyorsa
Koruma	Koruma, restorasyon, kültürel miras veya korunmaya yönelik yaklaşımlar araştırmanın temel konularından biriyse
Kentsel Dönüşüm	Kentsel dönüşüm, yenileme veya yeniden gelişim süreçleri inceleniyorsa
Kimlik Analizi	Mekânsal, kentsel veya yer kimliğine ilişkin analiz ve değerlendirmeler yer alıyorsa
Planlama	Planlama süreçleri, planlama kararları veya mekânsal gelişime yönelik planlama yaklaşımı ele alınıyorsa
Tarihsel Değişim	Tezde mekânsal veya kentsel yapının farklı dönemler üzerinden değişimi inceleniyorsa

İncelenen 38 tezin araştırma amaçları ve tematik yönelimleri kapsamında değerlendirildiğinde, tezlerin 15'inde (%39,47) 3 tema, 9'unda (%23,68) 2 tema, 8'inde (%21,05) 4 tema, 4'ünde (%10,53) 5 tema ve 1'inde (%2,63) 6 tema bir arada ele alınmıştır. Yalnızca 1 tezde (%2,63) tek bir tema belirlenmiştir. Tezlerde ele alınan temalar kapsamında ise tarihsel değişim, planlama, kimlik analizi, kentsel dönüşüm ve koruma başlıklarının öne çıktığı belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, en sık ele alınan tema 31 tezde yer alan “tarihsel değişim” temasıdır. Bunu “planlama” (27 tez), “kimlik analizi” (22 tez), “kentsel dönüşüm” (18 tez) ve “koruma” (18 tez) temaları izlemektedir. “Tasarım üretimi” teması 5 tezde, “eğitim” teması ise 1 tezde ele alınmıştır. Buna göre, incelenen tezlerde tarihsel değişim, planlama, kimlik analizi, kentsel dönüşüm ve koruma temaları daha yüksek frekanslarda; tasarım üretimi ve eğitim temaları ise daha düşük frekanslarda yer almaktadır (Grafik 2).

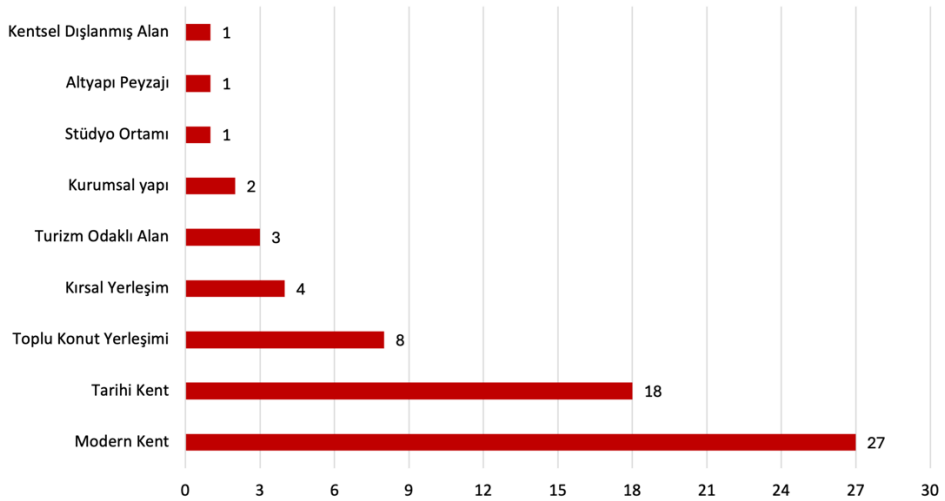
Grafik 2: Araştırma Amacı ve Tema

İncelenen tezlerin çalışma ölçekleri değerlendirildiğinde, bir tezde birden fazla çalışma ölçeğinin birlikte ele alınabildiği görülmektedir. Bu doğrultuda, çalışma ölçekleri birbirini dışlayan kategoriler olarak değerlendirilmemiş ve tezlerde ele alınan tüm ölçekler kodlanmıştır. Tezlerde özellikle kent, semt-mahalle ve sokak ölçeklerinin yapı, parsel ve yapı adası ölçekleriyle birlikte kullanıldığı görülmektedir. Çalışmaların en fazla kent ve yapı ölçeklerinde yoğunlaştığı; kent ölçeğinin 30 tezde, yapı ölçeğinin ise 25 tezde ele alındığı belirlenmiştir. Bunları semt-mahalle ölçeği (23 tez), sokak ölçeği (16 tez), yapı adası (15 tez), parsel (13 tez) ve ilçe (12 tez) ölçekleri izlemektedir (Tablo 8). Genel olarak, tezlerde farklı çalışma ölçeklerinin bir arada kullanıldığı ve incelemelerin kent ölçeğinden yapı ve parsel ölçeğine kadar farklı mekânsal düzeyleri kapsadığı görülmektedir (Grafik 3).

Grafik 3: Çalışma Ölçekleri

İncelenen tezlerde ele alınan yerleşim türleri değerlendirildiğinde, bir tezde birden fazla yerleşim türünün birlikte ele alınabildiği görülmektedir. Bu nedenle yerleşim türleri birbirini dışlayan kategoriler olarak değerlendirilmemiş ve tezlerde belirtilen tüm yerleşim türleri kodlanmıştır. Analiz sonuçlarına göre “modern kent” 27 tezde ele alınarak en sık incelenen yerleşim türü olmuştur. Bunu “tarihi kent” 18 tez ile takip etmektedir. “Toplu konut yerleşimi” 8 tezde, “kırsal yerleşim” 4 tezde ve “turizm odaklı alan” 3 tezde ele alınmıştır. “Kurumsal yapı” 2 tezde yer alırken, “altyapı peyzajı”, “stüdyo ortamı” ve “kentsel dışlanmış alan” kategorilerinin her biri 1 tezde ele alınmıştır. Genel olarak, tezlerde modern ve tarihi kentlerin diğer yerleşim türlerine kıyasla daha fazla ele alındığı, kırsal yerleşim, turizm odaklı alan ve diğer özel yerleşim türlerinin ise daha sınırlı sayıda tezde yer aldığı görülmektedir (Grafik 4).

Grafik 4: Yerleşim Türleri

İncelenen tezlerin örneklem alanları değerlendirildiğinde, bir tezde birden fazla örneklem alanının veya örneklem türünün birlikte ele alınabildiği görülmektedir. Bu nedenle örneklem alanları birbirini dışlayan kategoriler olarak değerlendirilmemiş ve tezlerde belirtilen tüm örneklem alanları kodlanmıştır. Örneklem alanlarının kent bütünü, mahalle, sokak, kırsal yerleşim, yapı grubu ve farklı tematik mekânlar gibi çeşitli mekânsal bağlamlarda ele alındığı görülmektedir.

Çalışmaların önemli bir bölümünün Türkiye'nin büyük kentlerinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. İstanbul ve Ankara en sık ele alınan kentler arasında yer almaktadır. İstanbul'da Beyoğlu, Balat, Yeldeğirmeni, Göktürk ve Kartal gibi farklı mahalle ve kentsel dokuların yanı sıra Atatürk Bulvarı çevresi, yüksek bloklu yerleşimler ve demiryolu alanları da örneklem alanı olarak incelenmiştir. Ankara'da ise Batıkent ve Eryaman'ın yanı sıra kent bütünü ölçeğinde gerçekleştirilen çalışmalar bulunmaktadır. İzmir, Adana, Aksaray, Elazığ, Muğla, Düzce, Ereğli ve Şanlıurfa da örneklem alanı olarak ele alınan diğer kentlerdir. Ayrıca Eskişehir, Bursa ve Kütahya'yı birlikte ele alan bölgesel karşılaştırmalı bir çalışma bulunmaktadır.

Kırsal ve geleneksel yerleşimlere yönelik örneklem alanları arasında Polatlı köyleri ile Karyağmaz Köyü/Mahallesi yer almaktadır. Mardin Birinci Cadde, Yukarı Pazar ve Balıklıgöl çevresi gibi tarihsel dokular da farklı çalışmalarda örneklem alanı olarak ele alınmıştır. Bunun yanı sıra alışveriş merkezleri, cezaevi yapıları, genelevler ve demiryolu alanları gibi özgün mekânsal tipolojiler ile mimari tasarım eğitimi bağlamındaki alanlar da çalışma kapsamında incelenmiştir. Uluslararası örneklem alanlarının ise Halep (Suriye), Ksar (Fas) ve Old Town Mombasa ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Genel olarak, örneklem alanlarının ağırlıklı olarak Türkiye'de yoğunlaştığı, uluslararası örneklem alanlarının ise daha sınırlı sayıda çalışmada yer aldığı belirlenmiştir (Tablo 8).

Tablo 8: Örneklem Yerleri

Örneklem Türü	f	%	Temsil Edilen Örnek Alanlar
Mahalle ve semt ölçeğindeki yerleşimler	13	34,21	Beyoğlu, Balat, Yel değirmeni, Göktürk, Kartal, Eryaman, Batıkent, Reşatbey, Çankaya, Alsancak, Aliğa
Kent ölçeğindeki örneklem alanları	8	21,05	Ankara, Düzce, Ereğli, Elazığ, Muğla, Aksaray, Samsun, İzmir
Sokak ve cadde ölçeğindeki alanlar	4	10,53	Atatürk Bulvarı (İstanbul), Mardin Birinci Cadde, Yukarı Pazar

			(Afyonkarahisar), Balıklıgöl çevresi (Şanlıurfa)
Kırsal yerleşimler	2	5,26	Polatlı Köyleri, Karyağmaz Köyü/Mahallesi
Bölgesel çalışmalar	1	2,63	Eskişehir-Bursa-Kütahya
Özel mekânsal tipolojiler	5	13,16	Yüksek bloklu yerleşimler, demiryolu alanları, AVM’ler, genelevler, cezaevi yapıları
Uluslararası örneklem alanları	3	7,89	Halep (Suriye), Ksar (Fas), Old Town Mombasa
Diğer	2	5,26	Belirli bir örneklem yeri ile ilişkilendirilmeyen kuramsal çalışmalar
Toplam	38	100	

İncelenen tezlerin araştırma yöntemleri değerlendirildiğinde, çalışmaların karma ve nitel araştırma yöntemleri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre 19 tezde karma yöntem, 19 tezde ise nitel yöntem kullanılmıştır. Veri setinde yalnızca nicel yönetime dayanan bağımsız bir çalışmaya rastlanmamıştır. Karma ve nitel yöntemlerin eşit sayıda tezde kullanılması, tipomorfoloji çalışmalarında farklı veri ve analiz türlerinden yararlanıldığını göstermektedir. Karma yöntem kullanan çalışmalarda, morfolojik ve tarihsel çözümlemelerin yanı sıra mekân dizimi ve çeşitli hesaplamalı analiz tekniklerinden yararlanıldığı; böylece mekânsal formun hem nitel hem de nicel veriler üzerinden incelendiği görülmektedir.

Nitel yöntem kullanan çalışmalar ise ağırlıklı olarak tarihsel okuma, tipolojik değerlendirme ve morfolojik çözümleme ekseninde şekillenmektedir. Bu çalışmalarda arşiv belgeleri, haritalar, plan çizimleri ve alan gözlemleri başlıca veri kaynakları olarak kullanılmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, incelenen tezlerde nitel ve karma yöntemlerin öne çıktığı, yalnızca nicel yönetime dayalı bir araştırmanın ise bulunmadığı görülmektedir. Bu dağılım, tipomorfoloji çalışmalarında yorumlayıcı ve mekânsal çözümlemelerin temel araştırma yaklaşımını oluşturduğunu göstermektedir.

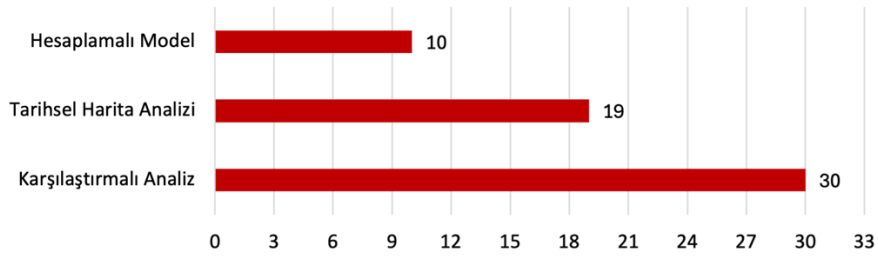
İncelenen tezlerde analiz yöntemlerinin tek bir yöntemle sınırlı kalmadığı, araştırma probleminin niteliğine bağlı olarak çoğu çalışmada birden fazla yöntemin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle analiz yöntemlerine ilişkin frekanslar,

yöntemlerin tezlerdeki kullanım sıklığını göstermekte olup toplam tez sayısı ile birebir örtüşmemektedir (Grafik 5).

Bu kapsamda en yaygın kullanılan analiz yöntemi, 30 tezde başvurulmuş karşılaştırmalı analiz olmuştur. Karşılaştırmalı analiz, farklı dönemlere veya bölgelere ait morfolojik örüntülerin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyarak kentsel formun evrimini anlamlandırmada temel araç olarak kullanılmıştır. Örneğin Beyoğlu üzerine hazırlanan tezde, 1927, 1950, 1995 ve 2024 yıllarına ait veriler karşılaştırılarak Cumhuriyet Dönemi boyunca yaşanan diyakronik dönüşüm sokak ve yapı ölçeğinde ortaya konulmuştur (Çebi, 2025). Buna karşılık Eskişehir, Bursa ve Kütahya örneklerini ele alan çalışmada ise üniversite yerleşimlerinin morfolojik karakteri ve mekânsal dönüşümü kentler arasında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir (Bayer, 2020). Bu örnekler, karşılaştırmalı analizin yalnızca fiziksel değişimi belgelemekle kalmayıp, kentsel formun farklı zaman ve mekân ölçeklerinde geçirdiği dönüşümleri bütüncül biçimde değerlendirmeye olanak sağladığını göstermektedir.

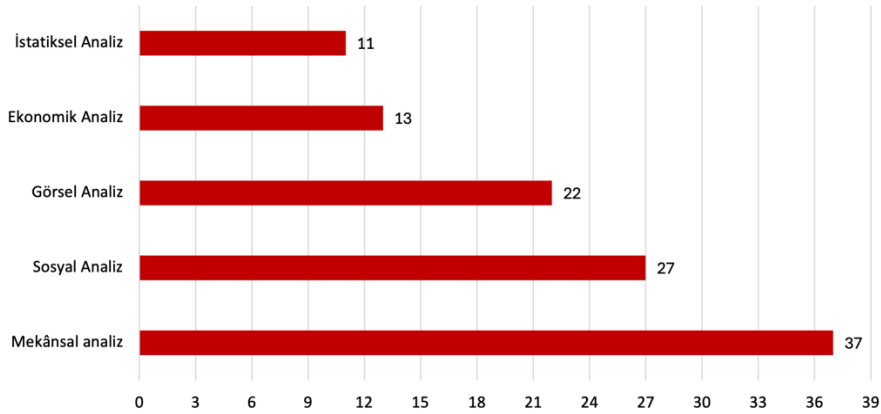
Bunu, 19 tezde kullanılan tarihsel harita analizi izlemektedir. Bu yöntem, kentin morfolojik yapısındaki değişimleri ortaya koyabilmek amacıyla farklı dönemlere ait harita ve planların üst üste çakıştırılması (süperpoze edilmesi) esasına dayanmaktadır. Böylece sokak örüntüsü, parsel yapısı ve bina dokusu gibi morfolojik bileşenlerin zaman içerisindeki dönüşümü ile yangın, göç veya imar düzenlemeleri gibi olayların kentsel doku üzerindeki etkileri somut biçimde izlenebilmektedir. Örneğin Balat üzerine gerçekleştirilen çalışmada, eski sigorta haritaları güncel kadastral planlarla karşılaştırılarak semtin çok katmanlı yapısı ve zaman içinde geçirdiği fiziksel müdahaleler analiz edilmiştir (İncesakal, 2020).

İncelenen tezlerde hesaplamalı model yaklaşımının da 10 tezde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu kapsamda kullanılan yöntemler, kentin karmaşık yapısını çözümlemek, mekânsal ilişkileri analiz etmek, tasarım parametreleri geliştirmek ve yeni mekânsal alternatifler üretmek amacıyla dijital araçlardan yararlanmaktadır. Biçim grameri, genetik algoritmalar, mekân dizim analizi (Space Syntax) ve CBS tabanlı veri madenciliği gibi hesaplamalı teknikler aracılığıyla geleneksel dokunun oluşum ilkeleri matematiksel modeller üzerinden değerlendirilmektedir. Afyonkarahisar örneğini ele alan çalışmada geleneksel yapıların cephe verileri, evrimsel bir model aracılığıyla yeni yapı kütlelerinin tasarlanmasında kullanılmıştır (Erdurmuş, 2025). Mekân dizim analizinden yararlanan çalışmalarda ise yapı çevrenin mekânsal organizasyonu, bütünleşme (integration), tercih (choice) ve bağlılık (connectivity) gibi sentaktik parametreler üzerinden nicel olarak değerlendirilmiş; örneğin Ankara örneğinde gerçekleştirilen araştırmada kentsel morfolojik değişim matematiksel modeller yardımıyla analiz edilmiştir (Boz Günay, 2020).

Grafik 5: Analiz Yöntemi

İncelenen tezlerin analiz boyutları değerlendirildiğinde, çalışmaların çoğunlukla birden fazla analiz boyutunu birlikte ele aldığı görülmektedir. Bu nedenle analiz boyutlarına ilişkin frekanslar, kullanım sıklığını göstermekte olup toplam tez sayısı ile birebir örtüşmemektedir. Bu kapsamda en yaygın kullanılan analiz boyutu mekânsal analiz olup 37 tezde yer almaktadır. Bu boyut, kentsel formun fiziksel yapısı, mekânsal ilişkileri ve mekânsal örüntülerin çözümlemesine odaklanmaktadır. Bunu 27 tezde yer alan sosyal analiz boyutu izlemektedir; bu boyutta kullanıcı davranışları, mekânsal deneyim, kimlik ve toplumsal ilişkiler gibi konular ele alınmaktadır. Görsel analiz ise 22 tezde kullanılarak kentsel dokunun algısal ve görsel özelliklerine yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Buna karşılık ekonomik analiz (13 tez) ve istatistiksel analiz (11 tez) daha sınırlı sayıda tezde yer almaktadır (Grafik 6).

Grafik 6: Analiz Boyutları

Tartışma

Bu çalışma kapsamında Türkiye’de 2004–2026 yılları arasında tamamlanan 38 lisansüstü tez bibliyometrik ve içerik analizi yöntemleri birlikte kullanılarak incelenmiş;

tipomorfoloji araştırmalarının yalnızca üretim hacmi değil, kuramsal çerçeveleri, disiplinler dağılımları, temaları, mekânsal ölçekleri, örneklem alanları ve yöntemsel yönelimleri birlikte değerlendirilmiştir. Tez üretiminin 2004 yılında başlamasına rağmen uzun süre kesintili bir seyir izlemesi ve özellikle 2024 ve 2025 yıllarında yoğunlaşması, Türkiye’de tipomorfolojiye yönelik akademik ilginin son dönemde belirgin biçimde arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, üretimin belirli yıllarda yoğunlaşması, bu artışın henüz uzun süreli ve istikrarlı bir araştırma geleneğine dönüştüğünü söylemek için yeterli olmadığını düşündürmektedir. Bununla birlikte, alanın kalıcı bir akademik üretim geleneğine dönüşüp dönüşmediğinin gelecek yıllardaki üretim sürekliliği üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu gelişim profilinin bir diğer göstergesi, lisansüstü üretimin eğitim düzeyindeki dağılımıdır. Yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine kıyasla fazla olması, tipomorfolojinin Türkiye’de öncelikle araştırma ve uygulama konusu olarak yaygınlaştığını, ancak doktora düzeyinde kuramsal derinleşme, yöntem geliştirme ve özgün kavramsal katkı üretiminin henüz sınırlı kaldığını düşündürmektedir. Benzer biçimde, tezlerin önemli bir bölümünün Türkçe hazırlanmış olması, bilginin büyük ölçüde ulusal akademik dolaşım içerisinde üretildiğine işaret etmektedir.

YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde doğrudan etiketlenen konu alanları incelendiğinde, 38 tez içerisinde Mimarlık alanının 30, Şehircilik ve Bölge Planlama alanının ise 12 atama ile öne çıktığı görülmektedir. Bu dağılım, Türkiye’de tipomorfoloji araştırmalarının ağırlıklı olarak yapılı çevre, kentsel form, tasarım ve planlama ekseninde üretildiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, kentsel morfolojinin farklı disiplinlerin katkısıyla şekillenen ve zaman içerisinde farklı yaklaşım ve araştırma geleneklerinin katılımıyla genişleyen disiplinlerarası bir alan olduğu literatürde vurgulanmaktadır (Moudon, 1997; Larkham, 2022). Bu çerçevede Türkiye’deki mevcut lisansüstü üretim, tipomorfolojinin disiplinlerarası bir potansiyel taşımasına karşın, bu potansiyelin henüz ağırlıklı olarak mimarlık ile şehircilik ve bölge planlama disiplinleri içerisinde karşılık bulduğunu göstermektedir.

Kuramsal bulgular, disiplinler yoğunlaşmanın kuramsal düzeyde de karşılığının bulunduğunu göstermektedir. “Tipomorfoloji” ve “kent morfolojisi” kavramlarının yanı sıra Conzen’in İngiliz ekolü ile Muratori’nin İtalyan ekolünün öne çıkması, Türkiye’deki tipomorfoloji yazınının büyük ölçüde yerleşik Avrupa kentsel morfolojisi gelenekleri üzerinden kurulduğunu ortaya koymaktadır. Conzen’in yaklaşımı kentsel planın sokak sistemi, parsel dokusu ve yapılaşma gibi temel bileşenlerinin tarihsel gelişimini ve aralarındaki ilişkileri ele alırken, Muratori’nin yaklaşımı yapı tipi ile kentsel doku arasındaki ilişki ve kentsel formun tarihsel sürekliliği üzerine odaklanmaktadır (Conzen, 1960; Cataldi, 2003). Bu kuramsal yönelim, Türkiye’deki çalışmaların uluslararası kentsel

morfoloji literatürüyle güçlü bir kuramsal bağ kurduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Tematik dağılımda ise, tipomorfoloji çalışmalarının ağırlıklı olarak tarihsel değişim, planlama, kimlik analizi, kentsel dönüşüm ve koruma ekseninde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu durum, tipomorfolojinin kentsel formu fiziksel bileşenleri ve bu bileşenlerin birbirleriyle kurduğu ilişkiler üzerinden ele alan yaklaşımıyla uyumludur. Kentsel dokunun fiziksel yapısının yanı sıra tarihsel gelişiminin incelenmesi, tipomorfolojik yaklaşımın temel çalışma alanları arasında değerlendirilmektedir (Moudon, 1994; Kropf, 1996). Buna karşılık tasarım üretimi ve mimarlık eğitiminin sınırlı sayıda tezde ele alınması, tipomorfolojik analizlerden elde edilen bilginin tasarım süreçlerine aktarılmasının Türkiye’de daha fazla araştırılabilecek bir konu olduğunu düşündürmektedir. Bu ilişkinin kurulabileceğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır. Sanders ve Baker (2016), morfolojik araştırmalardan elde edilen verilerin tasarım pratiğine aktarılma olanaklarını ele alarak araştırma ile tasarım arasındaki bağlantıya dikkat çekmektedir. Bu nedenle mevcut bulgu, tipomorfolojik bilginin analiz ve açıklama işlevinin yanında tasarım kararlarını destekleme potansiyelinin de araştırılabileceğine işaret etmektedir.

Mekânsal ölçeklere ilişkin bulgular, Türkiye’deki tipomorfoloji araştırmalarının kentten yapıya kadar farklı ölçeklerde ele alındığını, ancak bu ölçekler arasındaki ilişkilerin henüz sistematik biçimde kurulmadığını göstermektedir. Benzer biçimde, araştırmaların İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentler ile tarihsel veya dönüşüm baskısı altındaki alanlarda yoğunlaşması; kırsal yerleşimler, küçük kentler, bölgesel ölçekler ve uluslararası örneklerin ise sınırlı kalması, araştırma evreninin belirli kentsel bağlamlarla sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle gelecekte farklı ölçekler arasındaki ilişkilerin birlikte incelenmesi ve farklı kent büyüklükleri ile yerleşim türlerinin karşılaştırmalı olarak ele alınması, Türkiye’deki tipomorfoloji araştırmalarının açıklama ve genellenebilirlik kapasitesini artırabilir.

Yöntemsel açıdan nitel ve karma araştırmaların baskın olması, Türkiye’deki tipomorfoloji çalışmalarının tarihsel belgeler, haritalar, planlar ve mekânsal okumalar üzerinden ilerlediğini göstermektedir. Bu durum, kentsel formun tarihsel ve bağlamsal özelliklerinin incelenmesine dayanan morfolojik araştırma geleneğiyle uyumludur. Nitekim tezlerde tarihsel değişim ve karşılaştırmalı analizlerin yüksek kullanım sıklığına sahip olması da bu kuramsal ve yöntemsel yönelimi desteklemektedir. Buna karşılık, bağımsız olarak nicel yönetime dayanan bir çalışmaya rastlanmaması, nicel ve hesaplamalı yaklaşımların Türkiye’deki tipomorfolojik araştırmalarda henüz temel bir yöntemsel paradigma hâline gelmediğini göstermektedir. Bu durum, nicel ve hesaplamalı yaklaşımların kentsel morfoloji literatüründe bulunmadığı anlamına gelmemektedir.

Aksine, güncel çalışmalar bu yaklaşımların alan içerisindeki kullanım olanaklarının giderek genişlediğine işaret etmektedir. Çalışkan, Mashhoodi ve Akay (2022), tipomorfolojik yaklaşım içerisinde kentsel dokunun ölçülebilir özelliklerini bir araya getiren “metric typomorphology” çerçevesini önerirken, Fleischmann, Feliciotti ve Kerr (2022) açık veri ve kod tabanlı iş akışlarının kentsel morfoloji araştırmalarında ölçülebilirlik, şeffaflık ve yeniden üretilebilirlik açısından sağlayabileceği olanaklara dikkat çekmektedir. Zhang, Ghosh ve Park’ın (2023) sistematik incelemesi ise kentsel morfoloji çalışmalarında kullanılan ölçümlerin ve operasyonel tanımların önemli ölçüde çeşitlendiğini ve bu çeşitliliğin daha tutarlı sınıflandırma yaklaşımlarına duyulan ihtiyacı ortaya koyduğunu göstermektedir.

Mekânsal analizlerin 37 tezde, sosyal analizlerin 27 tezde ve görsel analizlerin 22 tezde kullanılması, incelenen çalışmaların fiziksel biçimin yanı sıra sosyal ve algısal boyutları da dikkate aldığını göstermektedir. Buna karşılık ekonomik ve istatistiksel analizlerin daha düşük düzeyde kalması, kentsel formun farklı boyutlarının aynı araştırma çerçevesinde birlikte ele alınması açısından geliştirilebilecek bir alan bulunduğunu düşündürmektedir. Güncel kentsel morfoloji literatüründe de kentsel formun sosyal, ekonomik ve çevresel sonuçlarla ilişkisinin giderek daha fazla ele alındığı, ancak farklı ölçüm ve yöntemlerin birlikte kullanımında hâlen bazı tutarsızlıkların bulunduğu belirtilmektedir (Zhang et al., 2023). Bu nedenle Türkiye’deki mevcut araştırma eğiliminin sosyal ve görsel analizlere doğru genişlemesi olumlu bir çeşitlenmeye işaret etmekle birlikte, farklı veri ve yöntemlerin bütünlük araştırma tasarımları içerisinde nasıl kullanılabileceği gelecekte ayrıca değerlendirilebilir.

Terminolojik çeşitlilik ve anahtar kelime eksikliği ise alanın yalnızca araştırma içeriği bakımından değil, bibliyometrik olarak izlenebilirliği bakımından da henüz tam anlamıyla standartlaşmadığını göstermektedir. “Tipomorfoloji”, “tipo-morfoloji” ve “tipo morfoloji” biçimlerinin birlikte kullanılması, kavramın yazımında ortak bir standardın oluşmadığını; bazı tezlerde birden fazla kullanım biçiminin aynı çalışma içerisinde bulunması ise bu sorunun yalnızca çalışmalar arasında değil, çalışma içinde de görülebildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum biçimsel bir farklılığın ötesinde, bibliyometrik taramalarda veri setinin oluşturulmasını ve alanın gelişim eğilimlerinin güvenilir biçimde izlenmesini etkileyebilecek metodolojik bir sorundur. Benzer şekilde, bazı tezlerde anahtar kelime alanının boş bırakılmış olması, kavramsal ağların ve araştırma eğilimlerinin eksiksiz biçimde takip edilmesini güçleştirmektedir. Bu nedenle terminolojik standardizasyon, gelecekte Türkiye’de tipomorfoloji literatürünün izlenebilirliği ve karşılaştırılabilirliği açısından dikkate alınması gereken temel konulardan biridir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, Türkiye’de tipomorfoloji araştırmalarının gelişimi birbirinden bağımsız eğilimler olarak değil, birbiriyle ilişkili dört temel özellik üzerinden okunabilir. İlk olarak alan, son yıllarda belirgin biçimde büyümekle birlikte henüz uzun süreli ve istikrarlı bir akademik üretim geleneğine tam olarak dönüşmemiştir. İkinci olarak bu üretim, disiplinler açıdan mimarlık ve şehircilik merkezli; kuramsal açıdan ise Conzen ve Muratori gibi yerleşik Avrupa kentsel morfolojisi gelenekleriyle güçlü biçimde ilişkili bir yapı sergilemektedir. Üçüncü olarak araştırmalar tarihsel değışim, planlama, kimlik, dönüşüm ve koruma gibi mevcut kentsel dokunun açıklanmasına yönelik problemlerde yoğunlaşmakta; buna karşılık tipomorfolojik bilginin tasarım ve eğitim süreçlerine aktarımı daha sınırlı kalmaktadır. Dördüncü olarak yöntemsel yapı, nitel ve tarihsel araştırmalar açısından güçlü bir birikime sahip olmakla birlikte nicel, hesaplamalı, ekonomik ve yeniden üretilebilir analizlerin daha sistematiik biçimde kullanılabileceğı bir gelişim alanı barındırmaktadır.

Bu çerçevede Türkiye’de tipomorfolojinin gelecekteki gelişimi, mevcut nitel ve tarihsel birikimin terk edilmesinden ziyade bu birikimin disiplinler, kuramsal, yöntemsel ve uygulamalı olarak genişletilmesine bağılı görünmektedir. Disiplinlerarası araştırmaların artırılması, Türkiye’nin farklı kentleşme ve yerleşim deneyimlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, yerleşik morfoloji kuramlarının Türkiye bağlamında yeniden yorumlanması, nicel ve hesaplamalı yöntemlerin nitel analizlerle bütünleştirilmesi ve morfolojik bilginin tasarım süreçlerine aktarılması bu genişlemenin temel yönlerini oluşturabilir. Böyle bir yönelim, tipomorfolojinin yalnızca geçmiş ve mevcut kentsel formu açıklayan bir araştırma yaklaşımı olarak değil, kentsel değışimi anlamlandıran, tasarım ve planlama kararlarını destekleyen ve farklı disiplinler arasında bilgi üreten daha kapsamlı bir araştırma alanı olarak gelişmesine katkı sağlayabilir.

Üretken Yapay Zeka ve Yapay Zeka Destekli Teknolojilerin Kullanımına İlişkin Beyan

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde, araştırma sürecine ilişkin akış diyagramının görselleştirilmesi ve Abstract bölümünün İngilizce çevirisinin oluşturulması amacıyla ChatGPT’den yararlanılmıştır. Yapay zekâ tarafından oluşturulan çıktılar yazar tarafından dikkatle kontrol edilmiş, gerekli dilsel ve içeriksel düzenlemeler yapılmış ve nihai metin yazarın bilimsel değerdirmesi doğrultusunda oluşturulmuştur. Çalışmanın nihai içeriğı, doğruluğı ve bütünlüğünden yazar sorumludur.

KAYNAKÇA

- Antrop, M. (2005). Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning*, 70(1-2), 21-34. <http://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2003.10.002>
- Barke, M. (2018). The importance of urban form as an object of study. İçinde V. Oliveira (Ed.), *Teaching urban morphology* (ss. 11-30). Springer. http://doi.org/10.1007/978-3-319-76126-8_2
- Bayer, T. (2020). *Kentsel morfolojik başkalaşımın üniversite kentleri bağlamında incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]
- Boz Günay, M. (2020). *Bir başkent'in morfolojik değişimi: Ankara örneği* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]
- Cataldi, G. (2003). From Muratori to Caniggia: The origins and development of the Italian school of design typology. *Urban Morphology*, 7(1), 19-34. <http://doi.org/10.51347/jum.v7i1.3904>
- Conzen, M. R. G. (1960). Alnwick, Northumberland: A study in town-plan analysis. *Transactions and Papers (Institute of British Geographers)*, 27, 1-122. <https://doi.org/10.2307/621094>
- Çalışkan, O., Mashhoodi, B., & Akay, M. (2022). Morphological indicators of the building fabric: Towards a metric typomorphology. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 18(2), 165-194. <https://doi.org/10.1080/17549175.2022.2123381>
- Çebi, Ş. (2025). *A hundred years of typomorphological transformation of urban pattern: Samples from historical Beyoğlu* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]
- Çınar, N. (2021). İyi bir sistematik derleme nasıl yazılmalı? *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 310-314. <http://doi.org/10.26453/otjhs.888569>
- Erdurmuş, S. (2025). *Geleneksel dokuda yeni yapı tasarımında genetik algoritmaya dayalı bir model önerisi* [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]
- Fleischmann, M., Feliciotti, A., & Kerr, W. (2022). Evolution of urban patterns: Urban morphology as an open reproducible data science. *Geographical Analysis*, 54(3), 536-558. <https://doi.org/10.1111/gean.12302>
- Güneş, Y. B., Uğurlu, E. ve Yüksek, İ. (2025). Manisa tarihi kent dokusundaki morfolojik değişimin analizi. *Modular Journal*, 8(1), 44-68. <http://doi.org/10.59389/modular.1588041>
- Gürer, T. K. (2016). Tipomorfoloji: Kentsel mekânın yapısını anlamak. *İDEALKENT*, 7(18), 8-21. <https://izlik.org/JA98JU94AP>
- İncesakal, E. (2020). *Parselden mimari cepheye: Balat'ta cephe tipolojisi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]
- Karaçam, Z. (2013). Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 26-33. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deuhfed/issue/46815/587078>
- Kropf, K. (1996). Urban tissue and the character of towns. *Urban Design International*, 1(3), 247-263. <http://doi.org/10.1080/135753196351029>

- Kropf, K. (2009). Aspects of urban form. *Urban Morphology*, 13(2), 105–120. <http://doi.org/10.51347/jum.v13i2.3949>
- Larkham, P. J., & Jones, A. N. (1991). *A glossary of urban form* (Historical Geography Research Series No. 26). Institute of British Geographers.
- Larkham, P. J. (2022). Assessing a quarter-century of Urban Morphology. *Urban Morphology*, 26(2), 173–188. <https://doi.org/10.51347/um26.0013>
- Maretto, M. (2018). Teaching urban morphology in a sustainable perspective. İçinde V. Oliveira (Ed.), *Teaching urban morphology* (ss. 243–264). Springer. http://doi.org/10.1007/978-3-319-76126-8_14
- Moudon, A. V. (1989). The role of typomorphological studies in environmental design research. İçinde G. Hardie, R. Moore & H. Sanoff (Ed.), *Changing paradigms: EDRA 20/1989: Proceedings of annual conference* (ss. 41–48). University of Washington.
- Moudon, A. V. (1994). Getting to know the built landscape: Typomorphology. İçinde K. A. Franck & L. H. Schneekloth (Ed.), *Ordering space: Types in architecture and design* (ss. 289–311). Van Nostrand Reinhold.
- Moudon, A. V. (1997). Urban morphology as an emerging interdisciplinary field. *Urban Morphology*, 1(1), 3–10. <http://doi.org/10.51347/jum.v1i1.4047>
- Ninkov, A., Frank, J. R. & Maggio, L. A. (2022). Bibliometrics: Methods for studying academic publishing. *Perspectives on Medical Education*, 11(3), 173–176. <http://doi.org/10.1007/s40037-021-00695-4>
- Norberg-Schulz, C. (1976). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. Rizzoli.
- Rossi, A. (1982). *The architecture of the city*. MIT Press.
- Sanders, P. S. & Woodward, S. A. (2015). Morphogenetic analysis of architectural elements within the townscape. *Urban Morphology*, 19(1), 5–24. <http://doi.org/10.51347/jum.v19i1.4020>
- Sanders, P. & Baker, D. (2016). Applying urban morphology theory to design practice. *Journal of Urban Design*, 21(2), 213–233. <http://doi.org/10.1080/13574809.2015.1133228>
- Whitehand, J. W. R. (2012). Issues in urban morphology. *Urban Morphology*, 16(1), 55–65. <http://doi.org/10.51347/jum.v16i1.3968>
- Zhang, P., Ghosh, D., & Park, S. (2023). Spatial measures and methods in sustainable urban morphology: A systematic review. *Landscape and Urban Planning*, 237, 104776. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2023.104776>

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:

Etik Kurul Belgesi:

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek:

Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı:

%34-%33-%33

Destek ve Teşekkür Beyanı:

Sorumlu Yazar:

Senay ÜRGEN

Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi: Dış-bağımsız

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this article.

Declaration of Conflicting Interests: No conflicts of interest were reported for this article.

Financial Support: It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.

Author Contributions: %34-%33-%33

Statement of Support and Acknowledgment:

Corresponding Author: Senay ÜRGEN

Double-Blind Peer Review: External-independent